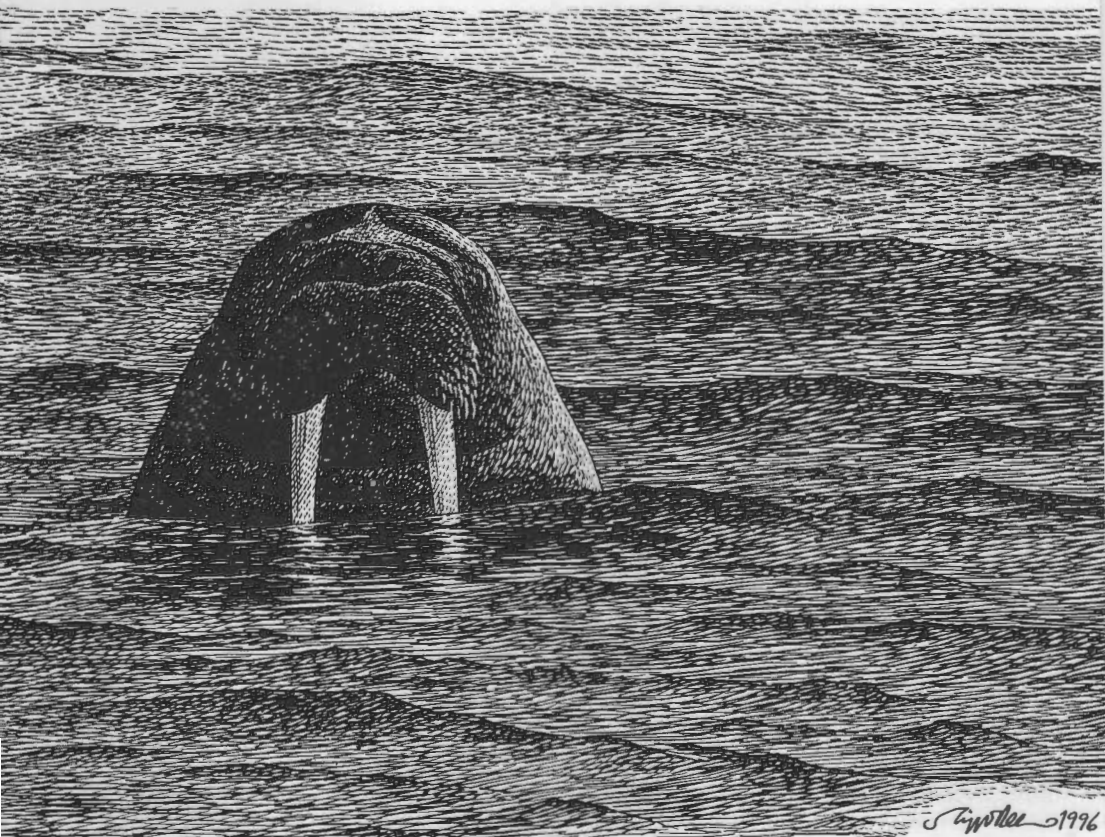

VÅRE ROVDYR

årgang 10

2.96

Styrtet 1996

issn 0801-4728

VÅRE ROVDYR

Postboks 17 - 2420 Trysil

Tidsskriftet VÅRE ROVDYR er medlemsorgan for foreningen VÅRE ROVDYR, og utkommer fire ganger i året.

Ansvarlig utgiver/redaksjon:
Foreningens styre.

Medlemskontingent / Abonnement Minimum kr. 100,-
Junior medlem (under 18 år) kr. 50,-
Postgiro 0806 4429494 Bankgiro 1800.20.97644.

INNHold

Leder	65
Årsmøte i Foreningen Våre Rovdyr 1996	67
Årsmelding for arbeidsåret 1995/1996 i Foreningen Våre Rovdyr	68
Hvalrossen - rovdycet med de største tennene	71
Pressemelding	79
Mottak av skadede/syke rovfugl	80
Det skandinaviske bjørneprosjektet - Årsrapporten 1995	82
Hekkesvikt hos ørn i Midt-Norge	85
Referat fra FVR's bjørnetur-96	86
Informasjon fra jervprosjektet i NINA - 02.96	88
FVR's salgsartikler	91
Styret	92

FORENINGEN VÅRE ROVDYR

arbeider for å spre fakta om rovpattedyr og rovfugler, og for at disse artene skal leve i livskraftige bestander og forvaltes etter norsk lov og internasjonale avtaler.

Forsidetegning: hvalross. Viggo Ree.

Baksidefoto: Paul Granberg.

Trykk:
Gausdal Trykkeri.

Utgitt med støtte fra
Verdens Naturfond.

Forvirring

Så er rovdyr/sau-konflikten kommet godt i gang i år også. Det hele startet med litt av et sirkus hva bjørn angår. I juni måned ble det gitt fellingstillatelse på en "skadebjørn" i Hedmark fylke som har det eneste kjerneområdet for bjørn i Sør-Norge. Kun 33 bjørnedrepte sauer skulle til for at fellingstillatelsen ble satt i verk. Jeg gjentar - innenfor kjerneområdet. Hvordan kan det være mulig at terskelen for fellingstillatelser kan være så lavt i et område som Stortinget har vedtatt som et område hvor bjørnen skal få bedre livsvilkår. Og det virker ganske meningsløst i det hele tatt å gi en fellingstillatelse i brunstperioden da alle forskningsrapporter viser at en bjørn går i gjennomsnitt ca. 2 mil pr. døgn. Bjørnen ble heller ikke funnet og skutt.

Så noen uker etterpå dukket det opp en bjørn i Sør-Trønderlag fylke, utenfor kjerneområdet, som viste seg å være radiomerket. Denne bjørnen hadde i likhet med de aller fleste andre ungbjørner kommet fra svenske områder. Dette dyret hadde tatt 23 sauer, og som ble grensen for hva man kunne tillate av skader før man måtte gjøre noe med saken.

$33 \text{ minus } 23 = 10$. Forskjellen på forvaltningen av en truet dyreart i Norge innenfor og utenfor Stortingsvedtatte kjerneområder utgjøres altså av et tap på 10 sauer. Utrolig men sant!

Oppå dette virvaret kommer positive uttalelser om bjørn i Hedmark fra lokalpolitikere, fylkesmannen og Kongen! Det er jammen stor forskjell mellom teori og praksis.

I ettertid har Miljøvernminister Thorbjørn Berntsen gått ut og poengtert at en strengere forvaltning skal gjennomføres innenfor kjerneområdene, bl.a ved å flytte sau bort fra konfliktområdene. Kort etter hevdet generalsekretæren i Norsk sau- og geitallslag at

regjeringens rovdyrpolitikk er en større trussel mot næringen enn den dødlige skrapesyken! Derrest kom Norges Naturvernforbund på banen og var også uenig med Berntsen og mente at kjerneområdene ikke skulle tolkes for strengt! De mener at både bjørn og sau vil kunne gå innenfor de samme områder og heller satse på forebyggende tiltak.

Etter all denne useriøsiteten og forvirringen må jeg innrømme at jeg ikke helt vet om jeg skal le eller gråte. Gjøre begge deler samtidig står vel egentlig best i stil med det ovenstående!

Morten Bilet

ÅRSMØTE I FORENINGEN VÅRE ROVDYR 01.06.-1996, SKOGSBRUKSMUSEET, ELVERUM.

REFERAT

1. Jon Bekken ble valgt til ordstyrer. Referent Morten Ree.
2. Innkalling og dagsorden godkjent uten kommentar.
3. Formannen leste opp årsmeldingen som ble vedtatt uten kommentarer. Meldingen ble supplert med utfyllende kommentarer fra foreningens virksomhet siste år.
4. I kasserers fravær tar leder en gjennomgang av regnskap/budsjett for 1995. Godkjent uten kommentarer.
5. Kontingent 1997.
Det var tre forslag på minimumssatsen for voksent medlem: kr. 150.-, 120,- eller 100,-. Kontingenten i foreningen utgjør ca. 50% av utgiftene til trykking/utsendelse av bladet. Det er ønskelig med en sterkere markedsføring for å øke inntektene, uten at det a bli storst mulig er noe mål i seg selv. Forslag om bl.a. en info-tavle på skogbruksmuseet.
Vedtak kr. 100,-.
6. Valg.
Jon Bekken fra valgkomiteen kunngjorde deres innstilling. Ingen alternative forslag til kandidater forelå innen fristens utløp. Innstillingen ble godtatt med applaus.

Styremedlemmer:

Morten Bilet	Geir Sjoli
Yngve Kvebæk	Knut Eie
Stig Anderson	Morten Ree

Styret konstituerer seg på første styremøte og velger redaktør til tidsskriftet. Redaktør er Hilde Aaseth.

Vara:

Paul Granberg
Torger Hagen
Trond Aspelund
Tone Groeggen

Valgkomite:

Per Kristian Stokke
Jon Bekken
Asbjørn Lie

Revisor:

Ole Johnny Myrvoll

7. Eventuelt.
  - * Leder Morten Bilet viste overheads av en del av arbeidet som er gjort i foreningen gjennom året. Medlemmene oppfordres til å sende inn leserinnlegg til foreningens blad.
  - * Burny Iversen har et ønske om at FVR jobber med selve jaktordningen i tillegg til kvotebestemmelsene når det gjelder gaupejakt. Et hovedpunkt bør være registrering av deltakere basert på erfaring og kvalifikasjoner. Gaupa bør dessuten tilfalle forskerne og ikke jegeren.
  - * Spørsmål fra salen angående bruk av pyreneer-hund i saueflokk mot rovdyr. - Bra resultat i utlandet. Lite prosjekt i gang her landet, nærmere bestemt på Kjøtta. Startvansker, men det kan gi resultater.
  - * Undertegnede synes det bør markeres at FVR er 10 år. - Bli selv bedt om a se på muligheter for et arrangement.

Årsmelding for arbeidsåret 1995/1996 i Foreningen Våre Rovdyr

Følgende personer har sittet i styret:

Leder: Morten Bilet, Oslo.

Sekretær: Yngve Kvebæk, Oslo.

Kasserer: Stig Anderson, Grimstad.

Styremedlemmer: Geir Sjøli, Skogbygda. Morten Ree, Løkken, Knut Eie, Oslo.

Varamedlemmer: Ragnhild Eklid Grendal, Grindal, Paul Granberg, Follebu, Torger Hagen, Hamar, Trond Aspelund, Enebakk.

Redaktør: Hilde Aaseth, Ottestad

Regionledere:

Nord-Norge: Wemunn Aabø, Evenskjær, Midt-Norge: Morten Ree, Løkken
Sørlandet: Stig Anderson, Grimstad.

Revisor: Ole Johnny Myrvold.

Valgkomité: Jon Bekken, Erling Sætre, Per Kristian Stokke.

Som tidligere år var aktiviteten i foreningen generelt stor i denne perioden. Siden fjorårets årsmøte som gikk av stabelen 6. mai ved Edvin K. Thorsons naturskole på Langedrag, har vi avholdt 4 styremøter hvor saksmengden har vært minst like stor som tidligere. På styremøtene ble kun en del av den totale saksmengden for arbeidsåret gjennomgått og drøftet, da mye må håndteres meget raskt. Mye bruk av telefon og fax blir derfor helt avgjørende for foreningens virksomhet. I og med at vi arbeider som idealister, samtidig som vi registrerer mindre aktivitet i de tradisjonelle og større naturvernorganisasjonene på vårt arbeidsfelt, var arbeidsmengden i 1995 til tider noe i overkant.

Tidsskriftet skal komme ut med 4 nummer pr. år. Dessverre fikk vi litt trøbbel med tilgang på stoff i slutten av 1995 slik at nr. 3 og 4 ble slått sammen til ett nummer. Dette skal vi selvfølgelig prøve å unngå, men enkelte ganger kan stofftilgangen være noe beskjeden.

Foreningen mottar mye post - Forvaltningsbrev, fagrapporter, div. post fra foreninger/organisasjoner verden over, div. henvendelser, reklame, tidsskrifter etc. En god del brev er også forespørsler om informasjon om de store rovdyrene til bruk ved særøppgaver etc. Dette tar ganske mye tid og vi håper å kunne få et oppdatert infomateriell tilgjengelig til slikt bruk. Men det er morsomt å se at barn/ungdom engasjerer seg vedrørende rovdyr og vern av disse.

Regionlederne har fungert bra som talsmenn, spesielt under høringsrunden vedr. årets kvotejakt på gaupe.

Paul Granberg har sittet i en referansegruppe for planlegging av forvaltningen av store rovdyr i Hedmark fylke. Både landbruksnæringen, naturverninteresser samt jegerinteresser var representert i gruppen. En offentlig rapport vil komme senere.

Det første møtet for nordiske rovdyrorganisasjoner ble avholdt i Norge i fjor. Hensikten er å få innsikt i situasjonen og et bedre samarbeid over landegrensene. Det er mye av de samme bestandene som de ulike land prøver å ta vare på - derfor er et nordiskt samarbeid viktig for å støtte hverandre, spesielt i prinsipielle saker.

Etter en rekke innledende diskusjonsmøter, har FVR akseptert å bli rådsmedlem i en paraplyorganisasjon ved navn SABIMA - samarbeidsrådet for bevaring av biologisk mangfold. Av andre organisasjoner kan nevnes Norsk Biologforening, Norsk Botanisk Forening, Norsk Entomologisk Forening, Norsk Limnologforening, Norsk Ornitologisk Forening, Norsk Zoologisk Forening, Nyttevekstforeningen. Rådet representerer ca. 14.000 medlemmer, og vil arbeide med faglige innspill overfor forvaltningsapparatet med hensyn til bevaring av det biologiske mangfoldet i vårt land.

I februar inneværende år sendte vi igjen brev til Miljøverndepartementet om endring av vernestatusen til bjørnen fra sårbar til direkte truet i Norge som arten har krav på.

Som tidligere år har vi sendt en henvendelse til det svenske Naturvårdsverket i forkant av bjørnejakten i Sverige, med ønske om at jakten holdes unna viktige grenseområder.

I forkant av fjorårets fylkes- og kommunevalg ble rovdyrene brukt som skyteskive - både av politikere og menigmann. FVR var nødt til å demme opp for hetsen som tiltok jo nærmere valget man kom. Vi gjorde folk oppmerksomme på de faktiske forhold, både når det gjelder bestandsantall, utbredelse, krav til skadedokumentasjon samt subsidie- og erstatningsforholdet.

Gjennom store deler av fjoråret var det tildels store oppslag mot rovdyr i

enkelte aviser tilknyttet Rondane/Dovre-regionen. FVR engasjerte og markerte seg for å få en motvekt mot det ensidige bilde av problematikken sau/rovdyr. Vi var på banen overfor DN hver gang det ble søkt om fellingstillatelse på jerv.

På høsten og forvinteren 1995 var vår aktivitet meget høy i forbindelse med høringsuttalelsene på gaupejakt for 1996. Hele 104 dyr ble foreslått på årets jaktkvote, noe som etter vår oppfatning var skyhøyt over tilrådelig kvote. Styret, regionledere og enkelte lokalkontakter, spesielt lokalkontakt for Buskerud, Viggo Ree, engasjerte seg sterkt i dette arbeidet. FVR var også deltager i avisdebatter og diskusjonsprogrammer i radio (nasjonalt og regionalt) vedrørende disse høye jaktkvotene. Det var svært hyggelig å se BELLONA engasjere seg under årets gaupejakt med en anmeldelse av Norge for brudd på Bern- og Riokonvensjonen, og krav om at Miljøvern-departementet endrer norsk gaupeforvaltning.

Foreningens rovfuglmottak har hatt noen skadede fugler i denne perioden. En lerkefalk og en perleugle var til behandling og rekonvalesens i løpet av 1995.

Foreningen har totalt sett vært synlig i mediasammenheng. Spesielt lokalt har vi fått mange store oppslag.

Ulvefondets midler er ikke rørt i foreningsåre, og beløpet er nå i underkant av 32.000,-.

Foreningens økonomi er stabil.

Tiden ser ut til å jobbe for oss, og vi vil som seg hør og bør takke våre medlemmer for all støtte.

29.05.1996

Styret

Hvalrossen - rovdyrret med de største tennene

Av Ian Gjertz

I Norge forbinder nok folk flest ordet rovdyr med "de fire store" - brunbjørn, ulv, jerv og gaupe. Utvalget av rovdyr er selvfølgelig langt større enn dette, og selv om man ønsker å holde seg til de store artene så blir listen betraktelig lenger enn disse fire. Det man ofte har en tendens til å glemme er at det finnes flere rovdyr i det marine miljøet. Dette innbefatter isbjørn og ulike selarter. Det har hersket tvil blant zoologene om selene (Pinnipedia) utgjør en egen orden innenfor pattedyrene eller en underorden innenfor rovdyrene (Carnivora). Selv om flere systematikere i dag betrakter selene som en egen orden, er det nære slektskapet til rovdyrene årsaken til at bl.a. Foreningen Våre Rovdyr har inkludert denne sjøpattedyrgruppen i sitt arbeidsfelt. I en av de nyeste sjøpattedyrhåndbøkene (Jefferson, Leatherwood & Webber 1993) er selene fortsatt plassert som en underorden innenfor rovdyrene. En annen pattedyrorden med store predatorarter er hvalene. Ser en bort fra disse sjøpattedyrene er hvalrossen vårt desidert største rovdyr.

Hvalrossen som rovdyr

De fleste er lært opp til å tro at isbjørnen er verdens tyngste - og største - rovdyr. Flere selarter er imidlertid større enn isbjørnen. Aller størst er elefantselene, hvor hannene hos den sørlige arten kan bli nesten 6 meter lange og veie opp mot 6.000 kg. Den største isbjørn man kjenner til veiet drøye 1.000 kg. Dette var et individ fra Alaska. Vår isbjørn er noe mindre, og den tyngste man kjenner fra norsk område ble anslått til omlag 800 kg. Til sammenligning veier en stor hvalrossokse i norske områder opp mot 1.500 kg, og de største veier muligens snau 2.000 kg (Wiig & Gjertz in press). Hunnene er riktignok noe mindre, men de veier opp til 1.000 kg. De fire omtalte store landrovdyrne - brunbjørn, ulv, jerv og gaupe - blir svært knuslete selv i forhold til vår hjemlige hvalross. For å forstå hvor store de voksne hvalrossoksene egentlig er kan det være greit med noe å relaterer det til. De er snau 4 meter lange og omkretsen er nesten like lang. Dette er som en liten bil! Vektmessig veier en stor hvalrossokse like mye som to-tre svære elgokser!

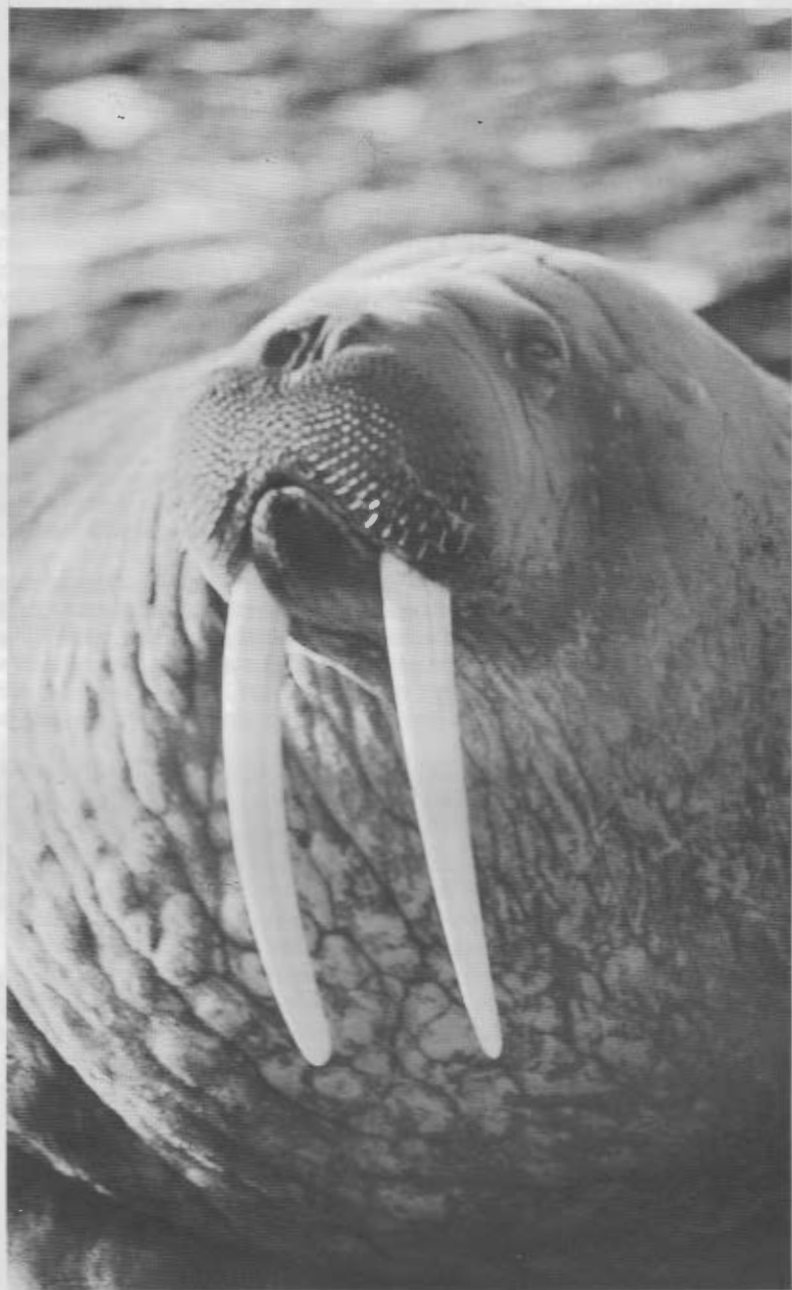
Hvalrossen lever hovedsaklig av bunndyr, slik som skjell og sjøpølser, men enkelte tar og fisk, fugl og pattedyr. Det går spesielt ut over sjøfugl og sel, men det er også påvist at de kan angripe hvithval, og visstnok også spekkhoggere. Perry (1967) beskriver hvordan en hvalross angrep en

spekkhogger. Da spekkhoggeren kom opp for å puste lå hvalrossen over ryggen dens med støttenene godt plantet inn i hvalen. Fra flere kilder kjenner man til at hvalross angriper mennesker i småbåter. Dette kan kanskje oppfattes som selvforsvar. Mer spesielt er det når hvalrossen angriper folk som går på sjøisen. Hvalrossen kan stange seg gjennom is som er opp til 20 cm tykk (Born *et al.* 1995), og det er rimelig å anta at du får adrenalinsjokk dersom en svær hvalross braser gjennom isen like foran deg og hugger etter deg med tennene! Et slikt tilfelle er beskrevet fra Frans Josef Land (Abruzzi 1903). I et annet tilfelle fra Frans Josef Land ble en hvalross observert i å ta en hund som hadde forvillet seg ut på et flak. Hvalrossen la seg på kanten av flaket og vippte dette opp. Hunden skled da ned i favnen til hvalrossen og ble drept og spist (V. Averintsev pers. medd.). Til slutt kan nevnes at hvalross er blitt observert i å drepe isbjørn. I et tilfelle ble en svømmende isbjørn overfalt av en flokk hvalross og trukket under. Det eneste som fløt opp etterpå var noen skinnbiter av isbjørnen (Lamont 1876)! Selv har jeg ved flere anledninger observert hvalross ta fugl på vannet. Ved et tilfelle tok den ungene til en ærfugl (Gjertz 1990a). I et annet tilfelle tok hvalrossen en voksen ærfugl. Selen lekte lenge med byttet, og flere ganger lot den fuglen nesten slippe unna - før den til slutt rev den i biter og slukte den. Det eneste som var igjen på overflaten var et stykke skinn med fjær.

Nå har ikke hvalrossen en kjeft som er egnet til å bite med. Kjeften er relativt liten og har helt flate tenner. Dessuten står støttenene i veien slik at selve munnåpningen blir forholdsvis smal. Til gjengjeld har hvalrossen et fenomenalt sug i kjeften. Når den spiser skjell tar den skjellet i munnen og suger ut innholdet uten å skade skallene! Det hvalrossen gjør når den spiser på noe stort, for eksempel en sel, er at den suger seg fast i skinnen og river løs lange strimler (30-50 cm) med skinn og spekk som den så sluker. Av og til finner en møkk med slike strimler i, men da er selsagt spekket vekk.

Hvorledes fanger så hvalrossen hurtigsvømmende bytte slik som sel? Muligens klarer den å fange enkelte seler i vannet mens den er neddykket og selen er oppe for å puste (Gjertz 1990b), men det finnes beskrivelser av hvordan hvalross plutselig dukker opp av vannet og griper sel som hviler på iskanten (Pedersen 1934). I et tilfelle fra Kvitsjømunningen skulle en selfanger ta en grønlandsselunge, men før han rakk å ta den skjøt en hvalross opp av vannet, tok tak i ungen med framsveivene, og dro med seg ungen under vann (Timoshenko & Popov 1990). Den kjente fiskeriforskeren Thor Iversen (1927) beretter om en hvalross som dukket opp like ved båten med en grønlandsselunge i framsveivene. Da hvalrossen så folk slapp den selungen og stakk. Ungen levde fortsatt, men hadde et hull i magen og mye av tarmene hang ut!

Motsatt side: Voksen hvalrossokse fotografert på Svalbard. Legg merke til den knortete huden i halsregionen. Foto: Ian Gjertz.

Historikk

Hvalrossen er i dag relativt sjelden i våre farvann. Slik har det ikke alltid vært. På 1700-tallet var det ikke uvanlig at flokker med hvalross ble observert og jaktet i Finnmark. I Kvitsjømunningen og i Pechorahavet i russiske farvann har det vært fangstet hvalross i nesten tusen år. Da Svalbard ble oppdaget for 400 år siden krydde det av hvalross i øygruppen. Om fangstlagene var heldige kunne de ta enorme mengder dyr på noen få timer. Rekorden var 1.000 på syv timer!

Innledningsvis foregikk fangsten ved Svalbard i engelsk regi, men senere deltok andre nasjonaliteter. Russiske fangstmenn bosatte seg på Svalbard og drev fangst i perioden 1700-1850. Vi vet at disse var ivrige hvalrossjegere og kunne gjøre store fangster. Etter hvert blandet også nordmenn seg inn, og det var utover på 1800-tallet en stor flåte av små norske selfangstfartøy som opererte i Svalbard-farvann om sommeren. Disse fangstet årlig mange hundre hvalross. Fangstene kunne variere voldsomt, blant annet som følge av varierende isforhold. Ved begynnelsen av 1830-årene lå gjennomsnittsfangstene i underkant av 2.000 hvalross i året. Ved slutten av århundret var dette halvert (Lønø 1972).

Etter hvert som hvalrossene forsvant fra sine faste oppholdsområder, måtte selfangerne trenge stadig lenger inn i ishavet for å finne jaktbare mengder. Dette førte til at norske selfangere blant annet kom til Frans Josef Land, Novaya Zemlya og Karahavet på jakt etter hvalross. Hver gang nye fangstområder kom til ble det et kort oppsving i antallet hvalross som ble fanget, men dette var gjerne av kortvarig karakter (Lønø 1972).

Utover på 1900-tallet ble fangsten av hvalross stadig mindre, og tross protester ble hvalrossen fredet i norske farvann, og mot fangst av nordmenn i fremmede farvann, i 1952. Ved fredningen er det anslått at hvalrossene ved Svalbard var på eksistensminimum. Først på begynnelsen av 1970-tallet ble flokker med hvalross igjen observert ved de gamle liggeplassene på nordkystene og i sørøst på Svalbard. Etter denne tid har det vært en merkbar, gradvis økning av antallet hvalross ved øygruppen. Nå, snaue 50 år etter fredningen, har hvalrossene igjen rekolonisert store deler av sitt tidligere utbredelsesområde på Svalbard, men fortsatt er de relativt fåtallige og vekker oppsikt der de viser seg.

Forskning

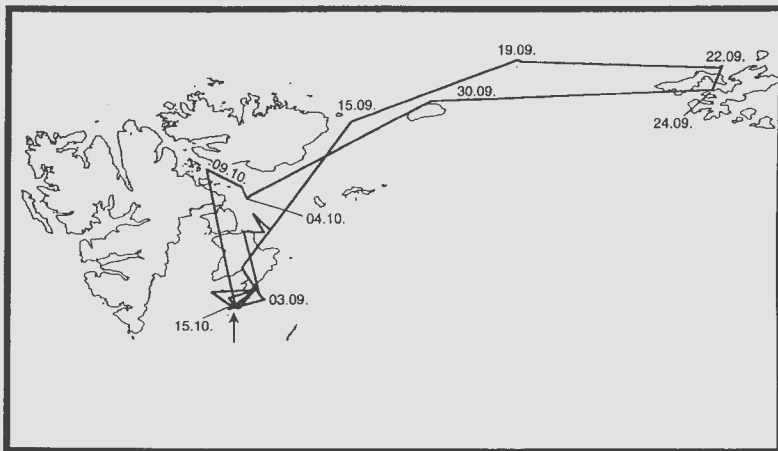
Miljøverndepartementet har gjennom Norsk Polarinstitutt, og med støtte fra Norges Fiskeriforskningsråd, i løpet av en 5 års-periode satset på å kartlegge statusen til hvalrossen ved Svalbard. Denne satsingen har vært todelt. Først ønsket vi å forsøke å bestemme hvorvidt disse selene er del av en ren Svalbard-bestand, eller om de tilhører en felles bestand mellom

Svalbard og naboområdene - Grønland i vest og Frans Josef Land i øst. Dernest ønsket vi å forsøke å gi et bestandsanslag for hvalrossen ved Svalbard.

Den geografiske utbredelsen har vi forsøkt å bestemme ved hjelp av satellitt-telemetri. Dette arbeidet utføres ved at man fester en spesialkonstruert radiosender til en av hvalrossens støttanner. Når senderen er fri av vannet sender den posisjonen via satellitt til Norsk Polarinstittutt i Oslo. Vi har påmontert ca. 40 slike sendere. De viser at det er en klar samhörighet mellom hvalrossene ved Svalbard og Frans Josef Land. Mens vi har utført dette merkearbeidet på Svalbard og Frans Josef Land, har våre danske kolleger utført tilsvarende merkinger på Nordøst-Grønland. Der ble 12 dyr fanget og påmontert sendere og loffemerker. Et av disse dyrene ble senere observert av en turist ved Moffen på Svalbard, noe som også tyder på en nærmere forbindelse mellom hvalrossene på Svalbard og Nordøst-Grønland. Sammenhengen mellom dyrene i disse tre geografiske områdene håper vi å få belyst gjennom pågående genetiske analyser. Vi har også planer om å fortsette studiene i andre russiske omåder; Novaya Zemlya, Karahavet og Pechorahavet. Dette for å forsøke å finne ut om dyrene i disse områdene også har forbindelse med fellesbestanden ved Svalbard og Frans Josef Land. Det er grunn til å tro at en slik forbindelse finnes, dette basert på eldre russisk litteratur - samt at disse områdene ligger nær nok til at dyr lett kan vandre mellom disse områdene.

Bedøvet hvalross-okse. Radiosenderen sitter festet på høyre støttann. Senderen veier 1,5 kg, hvalrossen 1.200 kg. Dersom senderen festes riktig er den ikke til sjenanse for dyret. Foto: Ian Gjertz.

Vandring til en hvalrossokse. Dyret ble fulgt via satellitt fra 2. august til 27. oktober. Figuren viser vandringen denne hannen foretok fra østsiden av Svalbard til Frans Josef Land i Russland og tilbake. Pilen angir hvor dyret ble merket, og datoene forteller hvor lang tid turen tok.

Bestandsanslag for sjøpattedyr er vanskelig å gi fordi disse dyrene tilbringer en stor del av livet, eventuelt hele livet, i havet. Sesongvis kan enkelte selarter samle seg på isflak eller på land, ofte i store flokker, og er da lettere å telle. Hvalrossene har faste liggeplasser på land, og vender ofte tilbake til disse for å hvile. Dette er særlig tilfelle sommer og høst når hvalrossen har hårfelling. Vi har derfor lokalisert de fleste av disse lokalitetene på Svalbard, og utført tellinger, både fra fly og på land. Resultatene vil aldri bli nøyaktige fordi man ikke vet hvor stor del av bestanden som mangler, men metoden gir et minste anslag på bestanden. Våre tellinger har vist at det om sommeren finnes minst 750 hvalrosser på Svalbard. Disse er nesten utelukkende hanner. Enkelte hunner påtreffes likevel, hovedsakelig helt i nordøst. Noen få tellinger ved Frans Josef Land har vist at det er mye hvalross der, også kuer og kalver. Vi mener derfor at det er en kjønnsmessig atskilt bestand, der hannene befinner seg delvis ved Svalbard og delvis ved Frans Josef Land (Gjertz & Wiig 1994). Gitt at kjønnsfordelingen hos hvalross er 1:1 (Fay 1981), må vi kunne anta at bestanden må ha minst 750 kuer. Disse har i tillegg kalver, og dessuten er det en god del dyr vi nødvendigvis ikke har talt. Dette gjelder dyr som befinner seg i havet eller ved deler av Frans Josef Land som våre flytellingene ikke har hatt adgang til. Følgelig slutter vi at fellesbestanden på Svalbard og Frans Josef Land må være på minst 2.000 dyr, men sannsynligvis en god del fler.

*

Referanser

- Abruzzi, L. A. S. 1903. *On the "Polar Star" in the Arctic Sea*. Hutchinson & Co., London.
- Born, E. W., Gjertz, I. & Reeves, R. R. 1995. Population assessment of Atlantic walrus. *Norsk Polarinstitutt Meddelelser* 138: 100 s.
- Fay, F. H. 1981. Walrus *Odobenus rosmarus* Linnaeus, 1758. S. 1-23 i Ridgeway, S. H. and Harrison, R. J. (red.). *Handbook of marine mammals, Vol. 1*. Academic Press, London. 235 s.
- Gjertz, I. 1990a. Walrus predation of seabirds. *Polar Record* 26: 317.
- Gjertz, I. 1990b. Ringed seal *Phoca hispida* fright behaviour caused by walrus *Odobenus rosmarus*. *Polar Research* 8: 317-319.
- Gjertz, I. & Wiig, Ø. 1994. Past and present distribution of walruses in Svalbard. *Arctic* 47: 34-42.
- Iversen, T. 1927. Drivis og selfangst. *Aarsberetning vedkommende Norges Fiskerier 1927 (1)*: 1-84.
- Jefferson, T. A., Leatherwood, S. & Webber, M. A. 1993. *FAO species identification guide. Marine mammals of the world*. Rome, FAO. 320 s.
- Lamont, J. 1876. *Yachting in the Arctic seas or notes of five voyages of sport and discovery in the neighbourhood of Spitzbergen and Novaya Zemlya*. Chatto and Windus, London.
- Lønø, O. 1972. The catch of walrus (*Odobenus rosmarus*) in the areas of Svalbard, Novaya Zemlja and Franz Josef Land. *Norsk Polarinstitutt Årbok 1970*: 199-212.
- Pedersen, A. 1934. *Polardyr*. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København. 150 s.
- Perry, R. 1967. *The world of the walrus*. Cassell, London. 162 s.
- Timoshenko, Yu. K. & Popov, L. A. 1990. On predatory habits of Atlantic walrus. *The International Workshop on Population Ecology and Management of Walruses. 26-30 March 1990, Seattle Washington, USA*.
- Wiig, Ø. & Gjertz, I. Body size of male walruses (*Odobenus rosmarus*) from Svalbard. *J. Zool. (Lond.)*: in press.

***

Ian Gjertz - en uvanlig norsk sjøpattedyrforsker

Ian Lorentz Bjelland Gjertz (43) er utdannet cand. real. i marin zoologi ved Biologisk Institutt ved Universitetet i Oslo i 1983. Hans hovedfagsoppgave var et studium av ernæring hos ringsel på Svalbard. Senere har han arbeidet med ulike sider ved arktisk biologi, bl.a. som naturvernkonsulent på Svalbard. De siste årene har Ian Gjertz vært ansatt i Norsk Polarinstitutt, og her har han arbeidet bl.a. med isbjørn, hvalross, storkobbe, ringsel, steinkobbe og hvithval.

I tillegg til produksjon av fagpublikasjoner skriver Ian Gjertz også jevnlig populærvitenskapelig stoff, bl.a. gav han i 1992 ut en barnebok om hvalross - *Hvalrossboka*. Interessen og engasjementet for å bringe fagmateriale ut til allmennheten i popularisert form er ikke en egenskap som akkurat kjennetegner norske sjøpattedyrforskere. Erfaringene viser at henvendelser til disse miljøene ofte ikke en gang fører til så mye som et livstegn tilbake. En forespørsel vedrørende fotomateriale av sjøpattedyr til undertegnede barnebok *Dyrenes barn* til lederen av det norske

Mottak av skadete/syke rovfugl

Ian Gjertz fotografert den 17. august 1982 ombord på forskningsfartøyet M/S Lance vest for Edgeøya, som ligger på østsiden av Svalbard. Foto: Viggo Ree.

sjøpattedyrprogrammet, som også er regjeringens rådgiver i forvaltningen av hval og sel, førte - med hjelp fra Sivilombudsmannen - til svar etter nærmere to år. Da hadde boken vært på markedet i nesten ett år! Derfor er det gledelig at vi har folk som Ian Gjertz, som ved henvendelse fra redaksjonen i *Våre Rovdyr* umiddelbart responderte positivt og sendte et ferdigskrevet manuskript om hvalross etter bare et par uker.

Viggo Ree

PRESSEMELDING

Samarbeidsrådet for bevaring av biologisk mangfold (SABIMA) er en ny paraplyorganisasjon hvis formål er å fremme bevaringen av truede plante- og dyrearter samt truede naturtyper i Norge.

Foreningene som er med i SABIMA er Norsk Biologforening, Norsk Botanisk forening, Norsk Entomologforening, Norsk Limnologforening, Norsk Ornitologisk forening, Norsk Soppforening, Norsk Zoologisk forening, Foreningen Våre Rovdyr, Nyttevekstforeningen, Kulturøkologene, Siste sjanse og Toksikologisk forening.

Foreningene har over 12 000 medlemmer og rommer de fleste biologiske fagfolkene samt de fleste dyktige amatørbiologene i Norge. Foreningene dekker hele spekteret av plante- og dyreliv og driver utstrakt grad av frivillig kartleggingsarbeide for å heve kunnskapsnivået om det biologiske mangfoldet.

De eldste foreningene i SABIMA har drevet med kartlegging av planter og dyr i over 90 år og har eksistert lenge før begreper som naturvern og biologisk mangfold oppstod. Store deler av kunnskapen om planter og dyr her i landet bygger på arbeidet gjort i organisasjonene som er med i SABIMA. Ved at organisasjonene samarbeider vil vi kunne gjøre en bedre jobb for å kartlegge og beskytte det biologiske mangfoldet.

Dersom Norge skal følge opp RIO konferansen og Agenda 21 må det satses på kartlegging og sikring av viktige områder for planter og dyr i alle kommuner i Norge. Vi er opptatt av at kommunal sikring av viktige biotoper skjer på et tilstrekkelig faglig grunnlag. Mye av det lokale kunnskapsgrunnlaget finnes samlet blant våre medlemmer. SABIMA ønsker derfor også å delta i dette arbeidet for å sikre en god faglig basis for lokale vedtak om beskyttelse av sårbare naturområder. Organisasjonen ble formelt stiftet på et møte i Oslo 7. mai og sekretariat for organisasjonen er i Norsk Biologforening, som er initiativtager til SABIMA.

Mottak av skadede/syke rovfugl.

av Hans Gundersen.

Jeg leste i siste nr. av "Våre Rovdyr" at dere etterlyste folk som har erfaring med skadede eller syke rovfugler. Jeg har siden 1989 tatt vare på slike fugler. Jeg er medlem av Norsk ornitologisk forening, og har gjennom mange år studert fugl. Rovfugl og ugler er de artene jeg liker best å studere. Jeg er politimann ved Narvik politikammer, og det er til politiet folk henvender seg med melding om skadde dyr og fugler.

Slik begynte det: En dag i 1989 da jeg kom på jobb, hadde patruljen hentet en utslitt jaktfalk som kråkefugl hadde angrepet. Fuglen satt på bakken like utenfor bygrensen, og folk hadde meldt om denne. Den ble plassert i en celle, da de ventet på veterinær som var oppringt. Denne kom og undersøkte fuglen. Det ble ikke funnet noen skader og det ble konstatert underernæring. Jeg som bor ca. 20 km sør for Narvik på et småbruk, ble forespurt om jeg kunne ta vare på fuglen, noe jeg gjorde. Jeg bygget et rom i fjøset, og la inn steiner på gulvet, og satte opp kunstige trær med greiner som fuglen kunne sitte i. Den ble der i ca. 6 dager, ble matet og til slutt sluppet ut i det fri. Den kommunale viltneemnda var hele tiden orientert.

Etter som årene har gått, har jeg pleiet ca. 25 "pasienter". Det har vært jaktfalk, havørn, hønsehauk, perleugle, haukugle og spurvehauk. Årsakene har vært mange, som vingebrudd, fløyet mot glassruter, påskutt med hagle, kollidert med bil og utmagring/avkreftet. De fleste har vært ungfugl K1, og mange har dessverre ikke klart seg. Jeg har god hjelp fra Narvik dyreklinikk ved veterinærene Harald Os og Erling Mossige. Disse to har gjort flere kirurgiske inngrep, som har leget flere fugler.

Jeg har siden 1992 vært med i prosjekt rovfugl i Nordland fylke, og har hatt ansvaret for Ofotenområdet. Arbeidet går ut på registrering og ringmerking av rovfugl. Hovedsaklig havørn, men også fjellvåk og hønsehauk. Det er snakk om ringmerking av reirunger. Også skadde/utslitte voksenfugler som jeg har hatt i forvaring, og som har blitt helbredet, har fått påsatt ring.

Etter som årene har gått, har jeg opparbeidet meg teknikker ved behandling av skadde rovfugl, alt fra tvangsforing til prøveflyging. Kan jeg bistå med noen tips, er det bare å ta kontakt. Tlf. nr. og adresse finner dere i bladet, da jeg er kontaktperson for Nordland.

1991

- PERLEUGLE. UTMAGRET/UTSLITT,
- SLUPPET ETTER 5 DAGER.

1994

UNG JAKTFALK PÅSKUTT MED HAGLE.

1991

UNG JAKTFALK FUNNET UTMAGRET.
SLUPPET ETTER 14 DAGER. →

1994

HAVØRN UNGFUGL K1.
UTSLITT. SLUPPET ETTER 3 DØGN.
LÅ I SJØEN ETTER EN UHELDIG
JAKT.

Det skandinaviske bjørneprosjektet, Årsrapporten 1995.

v/ Paul Granberg.

Det skandinaviske bjørneprosjektet har sendt ut sin årsrapport, datert 8/11-1995. Ansvarlig for rapporten er Svenska Jägerförbundet og Naturvårdsverket i Sverige samt Norsk institutt for naturforskning og Direktoratet for naturforvaltning i Norge.

Som det vil være kjent for de fleste, foregår telemetristudier av radiomerkte bjørner vesentlig i to atskilte områder, der ene området dekker deler av Hedmark/Hälsingland/Härjedalen og det andre området dekker Jokkmoks skogland og fjellverden. Det siste betegnes ofte som det nordlige området, mens det første betegnes som det sydlige.

For første gang prøvde forskningsprosjektet dette året såkalte satelittsendere på sine bjørner. To større hannbjørner i det sydlige området og en i det nordlige, ble utstyrt med slike sendere. Signalene fra disse senderne overføres via satelitt til en sambandsstasjon i Frankrike, slik at dyrene i prinsippet, nærmest kan følges fra time til time. I likhet med de andre bjørnene ble også disse peilet minst en gang i uken på vanlig måte, fra bakken eller fly. Det viste seg imidlertid at satelittsenderne ikke fungerte like bra på brunbjørner som oppholder seg i skoglandskap, som de t. eks. gjør på isbjørner i mere åpne landskaper. Posisjonskvaliteten ble ikke tilfredsstillende og informasjonen uteble delvis.

Området i sør:

De første radiomerkte bjørnene gikk av hiet først i april, men mange ventet til lengre enn normalt, sannsynligvis på grunn av snøforholdene. Den sene våren gjorde at merkingen ikke kom igang før 9.april. Etter at i alt 37 bedøvningsoperasjoner var utført, ble merkingssesongen avsluttet den 4. mai. Da gikk det tilsammen 44 radiomerkte bjørner i det sydlige området, hvorav 21 var hannbjørner og 23 var binner. Av disse var 15 hanner og 15 hunner av kjent opprinnelse, hvilket vil si at man kjenner moren og stedet de var født. (Her skal bemerkes at binner med unger av året ikke blir bedøvd, og ungene blir altså første gang merket i sitt andre leveår.) De merkete bjørner av kjent opprinnelse er selvfølgelig av største verdi for prosjektet, siden en del av studiene dreier seg om hvordan spredningen til nye områder foregår.

I det sydlige området skiller ungene seg fra moren vanligvis i andre leveåret. Denne vinteren var det imidlertid en binne som lå i hi sammen med sin nesten to-årige sønn. Det er vanlig i nord-området, men svært uvanlig i sør-området. Når de sammen forlot hiet lå det igjen en dod årsunge. Det er første gangen at det er registrert at en binne har født nye unger i et hi sammen med unger fra tidligere år.

Syv binner fødte tilsammen 16 unger vinteren 94/95. Dodeligheten dette året ble svært lav, da de 15 ungene som forlot hiene overlevde sommerhalvåret. Samtlige fjorårsunger som inngår i prosjektet, overlevde også sommeren - hvilket også er svært uvanlig. Også

en 4-årig, førstegangsfødende binne (med kjent opprinnelse) hadde begge sine unger i live i begynnelsen av november. Tidligere har de førstegangsfødende binner som har vært fulgt i det sydlige området, mistet sine unger på et tidlig stadium.

I løpet av våren ble halsbåndet til en av prosjektets mest verdifulle binner funnet avskåret på en slik måte at det er grunn for å mistenke ulovlig jakt. I tillegg har tre dyr mistet sine sendere, og to treårige hannbjørner dødd som følge av bitt (slagsmål) fra andre bjørner. Dermed ble det igjen 38 av 44 merkede bjørner.

Bevegelsesmønsteret hos de merkede bjørnene har stort sett fulgt det samme mønster som man har sett i tidligere år. En sksårig hannbjørn som ble født i området ved Nopikoski, omtrent midt i Sverige i 1989, og som de siste par årene holdt seg i området like syd for Kongsvinger, gav seg dette året ut på ny langvandring. Han gikk først opp mellom Gudbrandsdalen og Østerdalen for så å svinge østover og inn i Sverige nord for Femundsjøen. Der tapte han dessverre senderen i området syd for Tennes i Härjedalen.

En ung hannbjørn som ble merket et par mil nord-øst for Rena (i Østerdalen) våren 1995, gikk først en tur sydovert til området Vormsund/Eidsvoll. Deretter gikk han nordover til Lillehammer og videre til Dombås. Så syd-vestover til Sognefjellet (omtrent på grensen til Sogn og Fjordane). Deretter sydovert gjennom Jotunheimen til området ved Dokka og videre til like nord for Hønefoss. Deretter gikk den nordover igjen og slo seg til ro på ettersommeren i områdene mellom Dokka og Hønefoss.

I løpet av våren ble det foretatt en del studier av bjørnens matvaner, gjennom sporing på snø. Både merkete og umerkede bjørner ble baksporet tilsammen ca. 325 km. i løpet av april/mai. Bjørnene hadde utnyttet maurtuer, kadavre, utlagte åtsler og foretatt en del jaktforsøk og øvrig næringsøk. Det ble påvist at binner grov ut 10 ganger så mange maurtuer som hannbjørner. Under hele sommeren har også bjørneekskrementer blitt samlet inn for å studere sesongvariasjoner i næringsvalget.

Det Skandinaviske bjørneprosjektet samarbeider med Elgprosjektet i Orsa Besparingskog gjennom å merke elgkalver og følge deres overlevelse. En del elgkalver har de siste to år blitt utstyrt med små radiosendere med mortalitetsfunksjon, som festes til øret. Gjennom dette kan kalvene raskt finnes ved dødsfall, slik at dødsårsaken kan dokumenteres. Det er imidlertid for tidlig å si noe om bjørnens rolle som predator på elgkalver.

Området i nord.

På våren ble 8 ett-åringer (1 hannbjørn og 7 binner), 2 voksne binner og en voksen hannbjørn nymerket. Dessuten har 5 toåringer (2 hanner og 3 binner), 7 voksne binner og 5 voksne hannbjørner fått skiftet sendere. Disse sammen med 4 tidligere merkete binner, med tilsammen 9 årsunger, gjorde at det tilsammen var 32 radiomerkete bjørner ved merkesesongens slutt i nordområdet. Av disse 32 bjørnene er 20 fulgt siden de ble født.

To binner med tilsammen tre ettårige unger skilte seg fra ungene i månedsskiftet mai/juni. Det er ett år tidligere enn normalt i nord-området. Begge disse binnene kom trolig i brunst, siden de begge ble sett sammen med hannbjørner like etter at de skiltes fra ungene.

I løpet av sommeren har en ung binne blitt funnet død. Det var den da ettårige ungen som var tilbake etter at moren og hennes to andre unger forsvant under "mystiske omstendigheter" våren 1994. Det døde dyret ble funnet i begynnelsen av august, og var svært angrepet av fluemark. Det fantes ingen ting som tydet på at hun var drept av andre bjørner, siden det ikke var skader på skjelettet. Personalet i Norrbotten fikk ikke kontakt med en av de merkete bjørnene etter månedsskiftet september/oktober. Dermed hadde prosjektet i nord-området 29 radiomerkte bjørne på den tiden dyrene gikk i hi på høsten.

Sammendrag:

Det Skandinaviske bjørneprosjektet hadde totalt 76 radiomerkte bjørner etter vårens merkesesong. Av disse var det 50 bjørner som hadde kjent mor, alder og fødselsplass. Som det tidligere er nevnt, er disse dyrene av spesielt stor interesse, da man de kommende årene vil konsentrere forskningen om bjørnenes kjønnsmodning, reproduksjon, overlevelse, vandringer og eventuelle koloniseringer i nye områder, etter at ungene skilles fra moren.

Vinteren 1994/95 fødte 11 binner sammenlagt 25 unger. Ettersom alle unntatt en av disse overlevde frem til de gikk i hi på høsten, var overlevelsen uvanlig stor dette året. Siden 5 bjørner har dødd, 2 har mistet senderen og 1 savnes, har prosjektet nå 68 merkete bjørner som sammen med 24 blivende ett-åringer forhåpentligvis kommer ut av sine hi våren 1996.

Jerv og sau i framtida

DAGNINGEN
22.3.-96

I Dagningen av 15. mars stilles disse spørsmålene: Hvor stor skal jervstammen bli og hvor skal den holde til?

Men mange ønsker også svar på disse spørsmålene: Hvor stort skal tallet på sau være og hvor skal den holde til?

I fjell med villrein har det alltid vært jerv. Den har gjort sin jobb ved å luke ut skadde og syke dyr fra reinflokkene. Jerven ble først et problem da antall sau ble mangedobblt. Jerven fikk dermed lett adgang til mat. Den trengte ikke jage etter rein i timevis. Så faktisk har saueholdet i sin nåværende form vært til skade for både rein og jerv. Det har også skapt vondt blod mellom saueholdere og andre brukere

av fjellet.

For mange er det uforståelig at sauebondene avslår penger fra fylkesmannen til forsterket oppsyn. Kunne ikke arbeidsledig ungdom brukes til oppsyn? Men kanskje er det flust med arbeid for unge i f.eks Lesja.

Leif Brækken

HEKKESVIKT HOS ØRN I MIDT-NORGE.

(Av Morten Ree)

Sør-Trøndelag.

Kongeørnene i Sør-Trøndelag produserer ikke unger lenger. Dette kom fram under artikler i Adresseavisen 5. og 7. desember 1995 etter intervju med to av landets ledende kongeørn- eksperter, Øivind Lunde fra Røros og Jan Ove Gjershaug, ansatt ved NINA i Trondheim.

NINA undersøkte i fjor 20 reir og ingen unger ble funnet. Det ble i tre av reirene funnet ubefruktede egg. Disse undersøkelsene ble gjort i vestlige strøk av Sør Trøndelag, mens i de østlige områdene av fylket samt nordlige deler av Hedmark har Øivind Lunde gjennom 20 år fulgt utviklingen av kongeørnbestanden og hadde i midten av 1980-tallet opptil 25 hekkende par i sitt område. Av disse har det de siste 6-7 årene vært kun tre til fem par som har gått til hekking. Selv om kongeørnene i Sør Trøndelag knapt nok har produsert unger de to siste år mener prosjektleder Magne Myklebust i Norsk Ornitologisk Forening at kongeørnbestanden i fylket, som teller 30 til 40 par, ikke er i krise, mens Øivind Lunde mener bestanden kan være i fare.

Jan Ove Gjershaug mener kulde og snøstorm i fjellet i eggleggingsperioden april/mai samt dårlig rypeår er årsak til årets nedslående resultat. Øivind Lunde mener at værforholdene i eggleggingsperioden ikke har betydning. Det er flere år med liten bestand av lirype som gjør at kongeørnene er i for dårlig kondisjon til å orke hekking. Det vil si at det er tilgangen til rype på høsten og vinteren som bestemmer om parene går til hekking, mens næringstilgangen om våren og sommeren avgjør om eventuell hekking blir vellykket eller ikke. Lunde sier at det er påvist minimalt av miljøgifter i de ubefruktede eggene som er undersøkt.

Personlig har jeg fulgt noen få kongeørnpar i mine hjemtrakter de siste 12 årene og har hatt nullvekst også her de siste år. Når man da vet at siste gode rypeår på disse kanter var i 1985 så ser man en klar sammenheng mellom rypas produksjon og dens predators problemer. Jeg er ikke spesielt bekymret over kongeørnbestanden av den grunn da dette til enhver tid vil svinge i takt med hverandre. Dessuten blir ørnene ganske gamle og vil nok vite å innfinne seg på hekkeplassen hvis rypa slipper snødekte vidder og fjellskog under klekkinga i juni/juli, slik den har vært vant til de siste år.

Når det gjelder havørnbestanden i Sør-Trøndelag så ble det iflg. J.O.Gjershaug kontrollert 11 reirplasser hvorav det var fem reir med en unge i hvert. Undersøkelsene ble stort sett gjort i Snillfjord kommune. Ungeproduksjonen var langt under middels, men situasjonen er ikke på langt nær så alvorlig som i Nord-Trøndelag.

Nord-Trøndelag.

Hekkesesongen 1995 var den dårligste på 20 år for både havørn og kongeørn i Nord-Trøndelag. Av 25 kontrollerte kongeørnpar var det kun tre som fikk fram unger, mens av 80 kontrollerte havørnpar var det bare 12 som hadde vellykket hekking. Ta f.eks. Nærøy kommune, som har en av landets tetteste havørnbestander med hele 30 par, hvor bare to unger kom på vingene i fjor. Disse tallene kommer fra fylkesmannens miljøvernavdeling som ikke kan si noe om årsaken til de dårlige hekkeresultatene og vil følge årets sesong svært nøye. Det som er merkelig er at det er produksjonssvikt for begge ørneartene, selv om disse har stort sett forskjellig livsførsel og valg av føde.

Nord-Trøndelag har totalt ca. 120 hekkende par havørn og ca. 35 kongeørnpar. Situasjonen har inntil 1995 vært betegnet som stabil for begge arter med svak framgang for havørn tilknyttet Trondheimsfjorden.

Vi venter med spenning fram mot ny hekkesesong for å se om de negative tendensene fortsetter og håper da gjennom økt feltarbeide å få kartlagt hva hekkesvikten skyldes.

Referat fra FVRs bjørnetur -96

Dagen etter årsmøtet lørdag 1. juni arrangerte vi en bjørnetur i foreningens regi. Etter velvillig hjelp fra miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen i Hedmark skulle vi ut i de dype skoger for å se på bjørnehi og peile etter radiomerkede bjørner. Vi var 25 personer som hadde anledning til å være med på denne turen.

I godt vær var første stopp ett bjørnehi i nærheten av Sørskogbygda. Dette hiet var fra i år, og bjørnen hadde boltret seg skikkelig. Ekskrementer, bitemerker, kloring og skraping samt klatremerker langt oppover flere trær var å finne. Noen av deltagerne hadde aldri sett ett bjørnehi før, og det var riktig moro å se ett så romstert hiområde. Selve hiet var romslig og fint, selvom det hadde falt noe sammen i løpet av våren. Det var lett å finne bjørnehår som noen tok med seg som minne.

Etter dette hibesøket tok vi oss en liten matpause før vi satte nesa mot svenskegrensen og peilet etter bjørn. På begge sider av grensen er det muligheter for det. Vi valgte å dra på svensk side hvor antallet radiobjørner er større. Vi skulle ikke kjøre langt før vi fikk kontakt med de første bjørnene. På god avstand fikk vi inn "pippelyder" på mottakeren fra flere bjørner. Det var unektelig spennende å vite at i området rundt oss der og da var det flere bjørner. Flere begynte å speide etter bjørn, men terrenget var vanskelig og avstanden var nok for stor. Men mer spennende skulle det bli!

Det begynte å bli sen ettermiddag, og noen sa takk for seg - noe de ikke skulle ha gjort! Di 19 personene som var igjen dro litt lengre inn i de samme traktene for å prøve på enda en bjørn som skulle være i nærheten. Med en lang rekke med biler bar det innover på skogsbilveier. Svenske fastboende stusset nok litt over denne invasjonen av "norrmenn".

Etter et stykke ble vi hindret videre fremdrift på grunn av snø og is i et skyggeområde. Da var vi i ferd med å gi opp, men etter litt diskusjon og kjøring tilbake fant vi en annen vei som gikk meget bratt oppover. Igjen traff vi på snø og is, og et øyeblikk så det ut til at årets tur var over for denne gang, inntil en av deltagerne tok sjansen og kjørte over. Vel, det gikk jo greit og vi andre fulgte etter. Ingen uhell og alle kom opp. På toppen av åsryggen prøvde vi et lytteforsøk etter radiobjørn, og lyktes momentant. Vi fikk inn en binne som pleier å holde til i området. Problemet var at vi muligens var for nærme og bestemte oss for ikke å bevege oss en meter lenger inn i terrenget. Vi vurderte heller å trekke oss tilbake - vi skulle tross alt ikke skremme bjørnen. Etter litt diskusjon om hva vi skulle gjøre, virket det som om "pippelydene" ble enda sterkere. Med andre ord var muligheten for at bjørnen kom nærmere oss tilstede. Flere begynte da å stirre inn i terrenget for en ørliten mulighet til å få øye på en bjørn. Etterhvert som spenningen steg ble det musestille. Plutselig dukket det opp et dyr 50 meter fra oss. Bj.... nei, det var en elgkalv som kom springene over en hogstflate. Merkelig, kunne det ha vært bjørnen som..... To - tre minutter senere sier noen: Se der! en bjørn. Der stod radiobinna vår på ca.50 - 70 meters avstand å tippet på oss. Trærne stod ganske

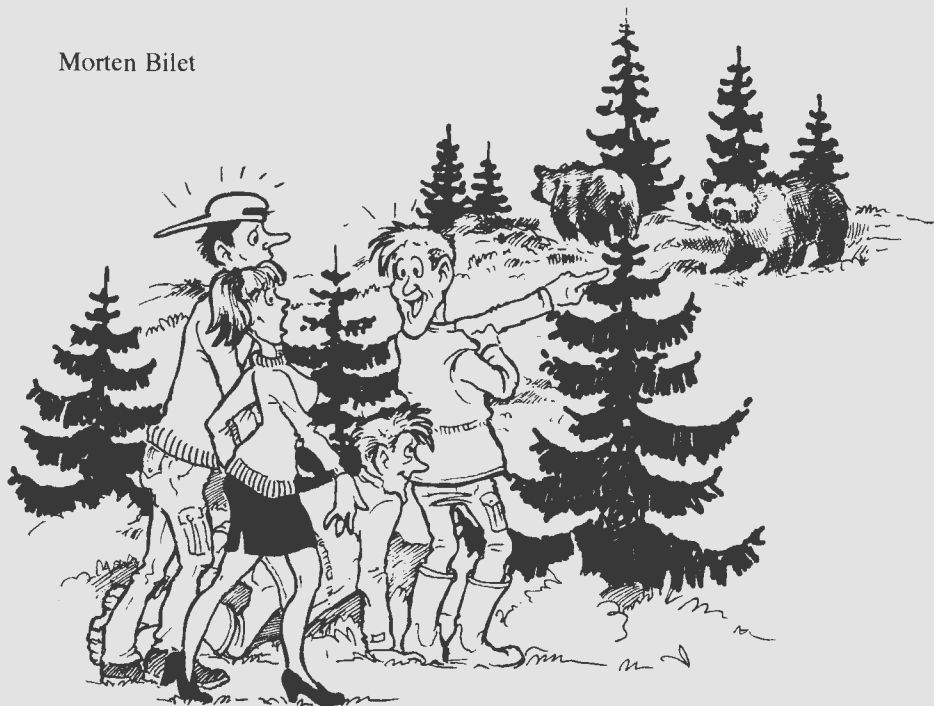
spredt så det var lett å se henne. Så bykset hun forsiktig på tvers av oss. Men hun var ikke alene!! Bak henne kom en stor svart hannbjørn!! Og den eksponerte seg enda bedre enn binna! Det var nesten så man ikke trodde sine egne øyne. I 10 - 15 sekunder så vi dyrene i flott sollys på ca. 50 meter! Det ble sterk kost! De bykset forsiktig forbi oss og videre innover i skogen. Et tidligere styremedlem, Burny Iversen, stod tilfeldig og spiste bamsemums (sjokoladetype) tilfeldig når bjørnene kom! Vi så vel ut som "bamsemums" selv der vi stod som en forskrekket saueflokk.

Det ble ett minutt stillhet før vi kom til oss selv igjen. Noen hadde tatt opp på video og andre prøvde med fotoapparat. Videoen ble kjørt om igjen og om igjen (kunne avspilles på apparatet) til stor glede.

Etter dette satt vi oss ned med mat og drikke og hadde en koselig prat rundt denne flotte opplevelsen og natur/dyreliv generelt. Alle syntes synd på de som hadde reist hjem tidligere, men sånt vet man jo selvsagt ikke på forhånd.

Det ble kveld og årets tur var over. Vi fikk mange tanker på vei hjem denne kvelden, og det var bra, for noen skulle kjøre bil helt til Sør-Trøndelag. Takk til alle som var med på denne kjempeflotte bjørneturen.

Morten Bilet

NINA • NIKU
FOUNDATION FOR NATURE RESEARCH
AND CULTURAL HERITAGE RESEARCH

YOUR REF.:
OUR REF.:
PLACE:
DATE:

Adresseliste

mai/juni 1996

Informasjon fra jervprosjektet i NINA – 02.96

Jervforskning i Troms

I begynnelsen av april merket vi den første jerven i Troms. Det var en velvoksen hann (16.5 kg) som ble fanget i ei jervfelle i Tamokdalen i Balsfjord kommune. Ved god hjelp av Fjelltjenesten hos Statsskog og lokale kjentfolk fant vi i mai flere tisper som hadde valper. Vi lyktes å merke 10 valper fordelt på fem kull. Vi merket også 4 tisper, mens de var på flyttefot sammen med valpene. Ei tisper og to valper ble merket i Bardu kommune, mens resten ble merket Målselv kommune. Alle var i tilknytning til Dividalen og Altevatnet. Det ble også meldt inn ett hi i et sauetapsområde i Salangen. Hiet ble gravd ut i regi av Fylkesmannen i Troms etter tillatelse gitt av Direktoratet for naturforvaltning. Vi var med for å prøve å merke tispas, men lyktes ikke. Samtidig gikk fellealarmen i Kirkesdalen i Målselv og vi fikk merket ei voksen tisper. Denne tispas hadde ikke unger. Vi har nå totalt 16 merkede jerver i Troms.

Tre av jervene vi har merket (én hann, ei tisper og valpen hennes) var i Skrubben/Habafjellet som er et område med årlige tap av sau på grunn av jervskade.

Fordi vi skal skaffe kunnskap om hvilke jerver som tar sau, hadde det vært ønskelig å hatt flere radiomerkede jerver i sauetapsområder. Vi har brukt mye ressurser på å finne jervhi i områder utenfor det såkalte «kjerneområdet for jerv» dvs områder med sauetaps problematikk. Vi fant ikke aktive hi i noen disse lokalitetene hvor vi til å begynne med trodde at det var yngling. Hvorvidt det var påbegynte ynglinger som senere har slått feil på grunn av for dårlig næringstilgang, eller om det bare var dagleier/matgjømmer, vil vi først få svar på når vi har undersøkt stedene på barmark.

I tillegg til å følge jerv i sauetaps områder skal vi sette i gang med systematiske flypeilinger. Alle de merkede jervevalpene er utstyrt med radiosendere som gir et eget signal dersom de dør. Vi har dermed mulighet til å fastslå evt. dødsårsaker og når de dør. Så snart snøsmeltingen er ferdig skal vi samle møkkprøver fra alle registrerte hi. Det blir også viktig for oss å sjekke opp de lokalitetene hvor vi trodde det skulle bli yngling og ynglingen tilsynelatende slo feil.

Samarbeid med det svenske jervprosjektet

I Kvikkjokk var det bare én av de syv voksne jervetispene med radiosender som fikk valper i år. Det har blitt merket fire nye tisper og tre valper, mens det vil bli gjort forsøk på å merke ytterligere 7–8 valper som en veit om. Hovedfagsstudent Trond Kristoffersen fra Universitetet i Tromsø og Jervprosjektet i NINA utførte feltarbeid fram til midten av mai i området. Hans hovedproblemstilling går på om jerv oftere benytter seg av gaupedrepte tamrein eller om den dreper flest selv.

Videre arbeid i Snøhetta-området

Det har så langt ikke blitt registrert en eneste yngling hos jerv i Snøhetta-området. Vi har hatt kontakt med to radiomerkede jerver. Den ene var jervetispa Jonsi, men som ikke har valper i år. Den andre jerven var den etter hvert så sagnomsuste «Gammel-Erik», som ifølge rykter og flere avisoppslag skulle ha lidd en alt for tidlig død under reinsjakten sist høst.

Vi har sammen med Universitetet i Trondheim satt i gang en hovedfagsstudent (Marianne Dalen) som skal studere aktivitetsmønster og områdebruk hos voksne jervetisper. Hennes feltarbeid har i vinter gått på oppfølging av de gjenværende radiomerkede jervene i Snøhetta-området og sporing av jervtisper i hi i Dividalen i Troms.

Genetikk på jerv i Skandinavia

Ved hjelp av materiale fra skutte jerver fra Nord-Norge og Sverige fra før fredningen og materiale fra skutte og radiomerkede jerver fra Nord-Norge, Sverige og Sør-Norge

etter fredningen vil vi undersøke grad av genetisk variasjon. Vi skal utarbeide en foreløpig rapport om status for den sørnorske jervestammen på oppdrag for Direktoratet for naturforvaltning pr 30.06.96. Genetikk på jerv i Skandinavia er et samarbeid mellom Dalhousie Universitet i Halifax og det norske og svenske jervprosjektet.

Lukt/smaksampuller på lam for å redusere antall lam drept av jerv

Tidligere har vi utført lovende forsøk med kjemiske lukt og smaks stoffer for å redusere antall lam drept av jerv. Forsøkene ble innledet med å studere jerver i fangenskap sin atferd på forskjellige lukt/smaks stoffer. De mest effektive stoffene ble festet på sau på utmarksbeite og resultatene har vist at lukt/smak ampullene totalt reduserer tap med mer enn 50% i merkede andeler av besetninger i forhold til kontrollgrupper. Det gjenstår et forsøk i stor skala der alle sauer innen et større område merkes slik at jerv ikke har umerka dyr som alternativ før vi kan konkludere om ampullene kan redusere tapene i områder som er utsatte for jervskade. For bedre å fange opp variasjoner har vi valgt 4 geografisk adskilte områder der en de siste åra har hatt problemer med høye tap på grunn av jerv. Totalt skal ca 6700 lam merkes og vi har nå fått klartagte hvilke områder som skal være med i forsøket. Disse områdene er:

- 1) Oppland fylke i Rondane; Høvningen og Skogseter sankelag hvor det skal merkes til sammen ca 1830 lam.
- 2) Møre og Romsdal fylke i Reinheimen; Ulvådal sankelag hvor det skal merkes ca 1640 lam.
- 3) Sør-Trøndelag fylke i Snøhetta; Åmotsdalen sankelag samt Stølen-Sletten hvor det skal merkes til sammen ca 1400 lam.
- 4) Nordland fylke i Steigen/Hamarøy; Sagfjorden sankelag hvor det skal merkes ca 1850 lam.

De ulike sankelagene representerer over 70 eiere og merkingen vil foregå på forskjellige måter tilpasset de ulike eiere sine driftsformer og ønsker. Mange ønsker å sette inn øreklypa like etter at lammene er fødd for å redusere problemet med

TILSYNET

verk/betennelse. Dette betyr at ampullen med luktestoffene må etterfestes på øreklipa når lammene blir sluppet på fjellbeite. Ellers er det noen som ønsker å benytte ampuller med luktestoff festet til halsstrikk i stedet for øreklippe. Videre er det noen som ikke ønsker å benytte halsstrikk fordi denne reduserer kvaliteten på ull/skinn (pelssau). Det har også vært ønske om ulike fargekombinasjoner på merker. Selve merkingen vi bli utført av saueeiere. Det er etablert tilsyn i alle forsøksområdene. Tilsynet er betalt av de ulike Fylkesmennene. Vi har vært litt på etterslep med produksjon og utsending, spesielt gjelder dette halstrikk. Vi beklager dette og håper at dette ikke har skapt for store problemer og merarbeid.

Arild Landa
prosjektleder

Salgsartikler:

VERN ULVEN
I NORGE

Tinnfigurer: Bjørn, ulv, jerv og gaupe (ca. 90 - 120 gram) pr. st. kr. 70,-

Foreningens logo som tøymerke i farger, (6 x 7 cm.) kr.35,-

T-skjorte, hvit med foreningens logo, størrelse S - M - L - XL kr. 95,-

Klebmerker, "Vern ulven i Norge", trekant (sidekant 16 cm.) rektangulært (30 x 6,5 cm.) for montering på innsiden av glass kr. 25,-

Allt fritt tilsendt ved forhåndsbetaling. Bank- og postgironr. finnes annetsteds i heftet.

STYRET

Leder

Morten Bilet, c/o Hamsund, Lindebergåsen 25 C, 1071 Oslo
priv. 22 32 88 38, arb. 22 90 20 00, mob. 94 25 65 39

Sekretær

Yngve Kvebæk, Maridalsveien 225 C, 0467 Oslo
priv. 22 95 08 66, arb. 22 89 16 07

Kasserer

Stig Anderson, Fjæreveien 211, 4890 Grimstad
priv. 37 04 33 80, arb. 37 05 71 95

Styremedlemmer

Knut Eie, Ullern Allé 127, 0381 Oslo
priv. 22 50 80 91, arb. 22 22 30 50

Geir Sjøli, Furusvingen 33, 2164 Skogbygda
priv. 63 90 85 35, arb. 63 90 06 11

Morten Ree, 7332 Løkken
priv. 72 49 63 91, arb. 72 49 65 87

Vararepresentanter

Paul Granberg, 2620 Follebu
priv. 61 22 00 06

Torger Hagen, Stafsbergveien 145, 2300 Hamar
priv. 62 52 64 72

Trond Aspelund, Ekebergdalen, 1912 Enebakk
priv. 64 92 62 43, arb. 66 80 60 16 - tast 23

Tone Groeggen, Pb. 393, 1432 Ås-NLH
priv. 64 94 48 25

Redaktør

Hilde Aaseth, Nordvivegen 57, 2312 Ottestad
priv. 62 57 83 56

Regionleder Nord-Norge

Wemunn Aabø, Postboks 205, 9440 Evenskjær
priv. 77 08 54 64

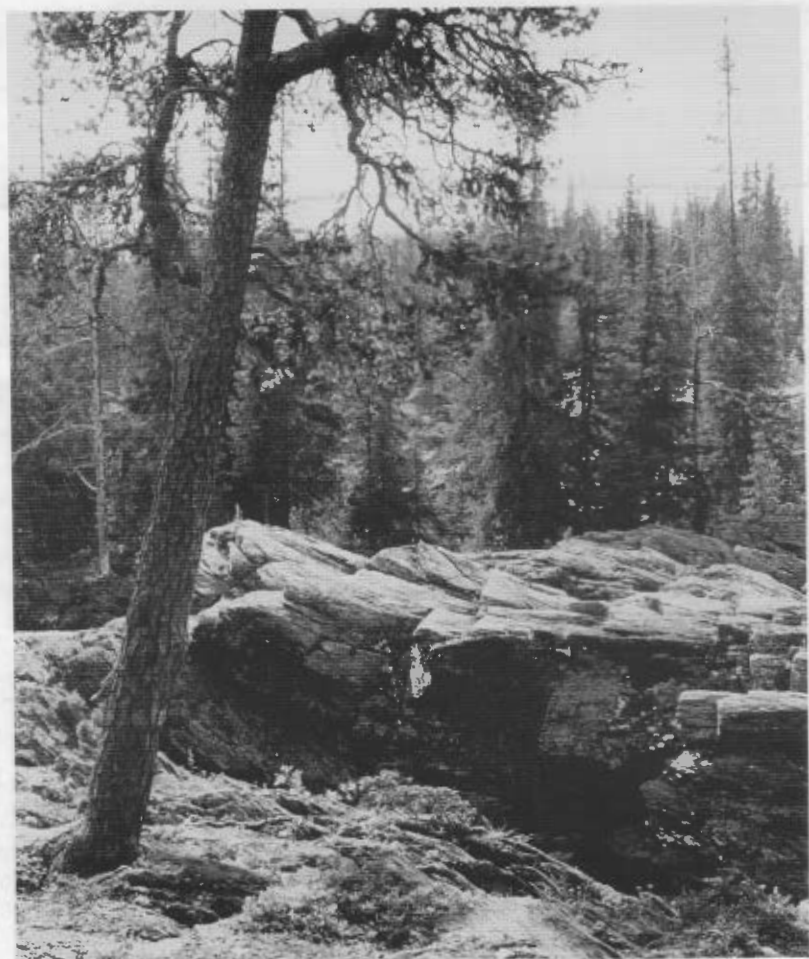
Regionleder Midt-Norge

Morten Ree, 7332 Løkken
priv. 72 49 63 91, arb. 72 49 65 87

Regionleder Sørlandet

Stig Anderson, Fjæreveien 211, 4890 Grimstad
priv. 37 04 33 80, arb. 37 02 50 00

Returadresse:

Foreningen Våre Rovdyr, Postboks 17, 2420 Trysil.